

Lunds Universitet

Historiska institutionen

HIS K01

Examinator: Ulf Zander

Handledare: Isak Hammar

Tid: 27/4 2012 13.15-15

**”Så må de få lära sig, att de,[...], är barbarer,
men att vi är hellener”**

Omvärldssyn i det klassiska Grekland

Ursula Rasmusson-Wright

Innehållsförteckning

INLEDNING.....	4
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING.....	4
KÄLLOR OCH AVGRÄNSNING.....	4
<i>Ordförklaring.....</i>	5
TEORI OCH METOD	5
FORSKNINGSLÄGE	5
HISTORISK BAKGRUND.....	6
GREKLANDS UTRIKESRELATIONER.....	6
<i>Perserkriget och Persiens historia.....</i>	6
<i>Peleponnesiska kriget och expeditionen mot Artaxerxes II.....</i>	6
GREKISKT HISTORIESKRIVANDE OCH KULTUR.....	6
SKILDNINGAR AV FOLK OCH PERSONER HOS HERODOTOS OCH XENOFON.....	7
PERSONBESKRIVNINGAR.....	7
<i>Krigare och manligt ideal.....</i>	7
<i>Kvinnor i hemmet och som härförare</i>	7
<i>Persiska kungar och hellenska rådgivare.....</i>	7
<i>Persisk lyx och hellensk enkelhet.....</i>	8
<i>Kapitelsammanfattning.....</i>	8
FOLKSLAG.....	8
<i>I fjärran länder.....</i>	8
<i>Krigspropaganda.....</i>	9
<i>Den grekiska särarten.....</i>	9
<i>Kapitelsammanfattning.....</i>	10
SAMMANFATTNING OCH AVSLUTANDE DISKUSSION	11
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	12
TRYCKTA KÄLLOR.....	12
LITTERATUR.....	12
Framsida.....	12

Inledning

När jag för ett par år sedan först började läsa Herodotos *Historia* fascinerades jag av alla de livfulla beskrivningarna av olika folk och deras seder. Ibland var dessa beskrivningarna av andra folk, deras seder och skildringar av djur och landskap, underliga, främmande eller helt otroliga. Dessa beskrivningar som skapade en levande mosaik av Medelhavet och länderna där omkring. Ibland var det Herodotos egna kommentarer om det han såg som gjorde mest intryck då de gav mig en insikt i vad han och antagligen andra greker ansåg som normalt eller underligt.

Trots ett mycket frustrerande sätt att skriva med skiftande ämnen och ständiga avbrott i berättelsen för långa förklaringar som ibland var intressanta och ibland fullständig irrelevanta för historien. Men det var dessa berättelser som fick historien att framstå som levande och som gav en djupare förståelse av perser, egyptier och inte minst greker då alla andras traditioner jämfördes med de grekiska. Tyvärr finns samma entusiasm för det främmande inte representerad i dagens undervisning. Där läroböcker kortfattat beskriver vad som ledde fram till perserkriget mellan greker och perser smyckar Herodotos sin berättelse med lydier, meder, thraker, skyter, etiopier och många fler. Dessa folk som utgjorde huvuddelen av Xerxes armé och som bebodde Greklands omvärld men som lyser med sin frånvaro i den vanliga undervisningen. Trots att de i *Historia* är viktigare och tar mer plats än själva kriget. Detta fick mig att vilja undersöka mer om vad grekerna egentligen ansåg om alla dessa folk. För jag tvivlar på att under hundratals år att den enda kontakten mellan Persien och Grekland skulle ha varit krig, vilket är det intryck som jag får när jag läser läroböcker.

I dagens kultur ses antikens greker som de goda beskyddarna av sitt hemland, den västerländska kulturen och demokrati medan perserna beskrivs som de onda erövrarna. Men detta är dagens syn på perserkriget. Vad ansåg antikens greker om Persien och perserkriget? Var bilden så svart och vit som dagens populär-kultur får det att framstå eller var deras en mer nyanserad bild? Så med utgång i Xenofons *Anabasis* och Herodotos *Historia* kommer jag att undersöka grekernas bild av sin omvärld och till viss del också sin bild av sig själva.

Syfte och frågeställning

I min uppsats planerar jag att undersöka synen på omvärlden i det klassiska Grekland så som den framställs i Herodotos *Historia* och i Xenofons *Anabasis*. Jag kommer att fokusera på 400-talet före Kristus. Jag ska främst studera hur de beskriver Persien eftersom det var det största och mäktigaste

landet vid Medelhavet under denna tiden. Dessutom låg de i krig med delar av Grekland och därför är mest synliga i de källor jag studerat men jag kommer också att undersöka deras syn av andra folkslag. Min uppsats kommer att utgå från Athens syn på andra främst därför att det är dem som efterlämnat mest material. Det jag ska undersöka är följande.

- Vilken roll spelade Greklands relation till det beskrivna folket?
- Ändras beskrivningarna beroende på om folket som beskrivs var vänner eller fiender och om de bodde nära Grekland eller långt borta.
- Är någon skillnad i texten på hur de beskriver individer och hur de beskriver en folkgrupp?
- Drar de alla personer inom en folkgrupp över en kam eller gör de undantag beroende på vem de beskriver?
- Vilken syn framstår i talen om krigen?

Eftersom de händelser Herodotos och Xenofons böcker skildrar utspelar sig under krig finns det många tal och dialoger som argumenterar för och emot krig. Jag kommer att undersöka vilken sorts argument som används och hur de speglar grekernas självbild och syn på andra folk. På alla dessa punkter kommer jag också att jämföra Herodotos beskrivning med Xenofons och resonera kring vilka skillnader och likheter som finns och vad dessa beror på.

Källor och avgränsning

Som källor kommer jag att använda Herodotos *Historia* och Xenofons *Anabasis*. *Historia* beskriver Persiens historia från det att kungen Kyros II skapade perserriket fram tills slaget vid Plataia där de grekiska staterna slog tillbaka den persiska invasionen. Den tar i förbifarten dessutom upp egyptier, skyter och en flera andra folkgrupper som på något sätt stod i kontakt med Persien även om det bara är indirekt. Historien om Persiens utveckling används ofta bara som en ram för de andra historierna som är det boken fokuserar mest på.

Xenofons bok *Anabasis* är mindre omfattande då den beskriver hur en grekisk arme legosoldater, hyrd av den persiska prinsen Kyros, tågar till Babylon för att avsätta storkonungen och hur de sen efter att ha förlorat tar sig hem till Grekland igen via en omväg till Skytien. Den största skillnaden mellan dessa två är att de utsvävningarna som utgör huvuddelen av *Historia* är i stor del obefintliga i *Anabasis* som aldrig avviker från armén för att beskriva något annat såvida det inte direkt rör deras framsteg mot Grekland.

Jag har valt att använda Herodotos *Historia* dels därför att han är den mest välkända av alla de grekiska historieskrivarna och dels därför att han beskriver så många olika folkgrupper och att han är mycket ingående i sin beskrivning av dem.

Xenofons *Anabasis* har jag valt därför att den främst fokuserar på greker i Persien och Skytien och deras relation. Tyvärr har den inte samma bredd som Herodotos bok när det gäller olika folk. Båda har den fördelen att de är kompletta. Det finns andra texter som skulle vara mycket relevanta för min uppsats men som tyvärr bara finns kvar i fragment. De båda finns också tillgängliga i översättning, vilket är en förutsättning då jag inte kan läsa klassisk grekiska. I båda böckerna har jag valt ut de citat som jag anser är typiska för de olika tendenser jag hittat när jag läst böckerna. *Anabasis* är på många sätt mer trovärdig än *Historia* då den är skriven som en memoar över Xenofons äventyr. Det är relativt säkert att det hände så som han beskriver det eller i alla fall liknande. Däremot innehåller den försök av Xenofon att få den egna insatsen att verka bättre än den var. Han är dessutom mycket partisk när han beskriver personer och utgår ofta från sitt egna förhållande med dem.

Herodotos däremot beskriver platser han aldrig varit på och saker som hände hundra år innan han var född. Detta gör att han är mer opartisk än Xenofon då han inte hade en personlig relation med någon av dem han beskriver. Men han beskriver också dialoger som han omöjligt kan ha hört och där det är tveksamt om de överhuvud ägt rum och vad som i så fall sagts. Jag kommer därför att utgå från att alla dialogerna är påhittade detta eftersom att även om det kanske inte var Herodotos som hittade på dem så kunde han omöjligt ha vetat vad en persisk kung sa i ett privat samtal hundra år innan han föddes. Så om inte han diktat ihop dem så hade någon annan gjort det.

Sture Linnér som skrivit en biografi om Herodotos påstår att han verkligen reste till Egypten och Persien¹ men flera andra platser han beskriver kan han aldrig ha besökt. Detta blir tydligt om man läser beskrivningarna av dessa platserna. Resten är uppbyggt på rykten och vad han läst i olika arkiv. Att stora delar av boken är baserad på rykten är egentligen inget problem då det också visar på vad greker i allmänhet trodde om dessa platser. Däremot är beskrivningen av Persien och Egypten svårare då det är svårt att avgöra om Herodotos skriver om en viss sed för att det är en stereotyp i Grekland eller om det är för att de faktiskt gjorde så där.

Ordförklaring

Flera ord som används ofta av Herodotos och Xenofon har med tiden fått förändrade betydelser och jag kommer därför att förklara dem här för att undvika förvirring senare. Jag kommer att omväxlande använda ordet hellener istället för greker främst för att det är det uttryck som används i

¹ Linnér, Sture *Herodotos, den förste globalisten*, Stockholm 2008, s. 22.

Historia och *Anabasis* men också för att begreppet även innefattar de som bodde i de grekiska kolonierna och inte är bundet till dagens Greklands geografiska utsträckning. När jag skriver om greker gör jag det efter den klassiska definitionen att alla som talade grekiska och levde efter grekiska seder och traditioner och inte efter geografin i det som nu är Grekland. Jag vill också poängtera att i de fall ordet barbarer används i mina citat eller i min undersökning ska detta inte läsas med samma värderingar som vi idag lägger till ordet. Idag betyder det någon ociviliserad och har negativa associationer, men under antiken ska dess betydelse snarast beskrivas som alla som inte är hellener eller talar någon av de grekiska dialekterna. Det var dessutom varken positivt eller negativt.²

Den Xenofon som beskrivs i *Anabasis* är samma person som skrivit boken även om han aldrig nämner detta och alltid talar om sig själv i tredje person. Dessutom är den Kyros i *Historia* en annan än den i *Anabasis* och de levde med ett par hundra års mellanrum. Kyros i *Historia* är en persisk kung som erövrade det mediska riket medan Kyros i *Anabasis* är en ättling till Kyros och var en persisk prins som försökte göra uppror mot sin bror som var storkung. Jag kommer därför benämna Kyros i *Historia* som Kyros II även om han aldrig benämns så i *Historia*.

Teori och metod

Som teoretisk grund kommer jag att använda mig av de hypoteser som Edward W Said lade fram i inledningen av sin bok *Orientalism*. Boken beskriver kolonialmakternas syn på Mellanöstern och hur den har förändrats med tiden med start i 1700-talets imperialism. Han är också intresserad av hur undersökningar gjorda på Orienten demonstrerar västvärldens makt över Östlandet.³ Suids hypotes utgår från att Europa och Amerika hade ett politiskt intresse av att undersöka Orienten. Han påstår även att detta intresset i grunden kom från en medvetenhet om de kulturella skillnaderna. Det är därför som bilden av Orienten inte är en enhetlig bild utan en blandning av flera olika och ibland motsägelsefulla aspekter som generaliserats på stora delar av Asien. Dessutom har, menar han, det politiska och kulturella medvetande inkorporerats i alla våra texter, både vetenskapliga och populära, och alla andra beskrivningar av Orienten. Detta ökar känslan av att världen består av en östlig- och en västlig del och att de är skilda åt. Said påstår vidare att det finns en vilja att förstå det annorlunda och det exotiska, formad av mötet med en annorlunda kultur. Han tar också upp att man

² Linnér 2008, s. 25

³ Said, Edward W *Orientalism* London 2003 s. 7-8

kan utläsa hur författarens samhälle fungerar genom deras beskrivning av andra eftersom man dömer andra efter sina egna normer.⁴

Att använda Saids hypotes anser jag fungerar bra som analysredskap i min uppsats trots att hans hypotes är utvecklad för 1700-talet och fram tills idag, medan jag ska undersöka antiken. Detta därför att den berör en liknande tematik med skillnaden mellan öst och väst som jag tar upp där Grekland är ett exempel på väst då den idag har fått rollen som den västerländska kulturens vagga och att det område som då var det persiska imperiet idag utgör en större del av mellanöstern. Dessutom fokuserar *Orientalism* på bilden av den andre i texter vilket är samma som jag kommer att göra även om alla de folk som beskrivs i *Historia* inte ligger till öster då han beskriver alla möjliga folk runt omkring Grekland. Jag kommer därför att byta ut öst-väst-skillnaden som Said fokuserar på mot en grek-barbar-skillnad. Dessutom påstår Said att konflikten mellan öst och väst delvis började under antiken.⁵ Alla håller inte med om detta. Så visar Erich Gruen i sin bok *Rethinking the other in antiquity* på att visa på en alternativ förklaring av grekernas syn på andra folk under antiken. Hans syn baseras mer på samhörighet än på konflikter.⁶

Som metod gör jag en närläsning av Herodotos och Xenofons böcker och analyserar texterna genom att se vad som nämns ofta och vilka upprepningar av fraser och teman som förekommer. Vidare kommer jag att leta efter värderande ord i beskrivningar och i dialogerna och ta fasta på om det beskrivs som bra eller dåligt. Jag undersöker också hur folk och personer beskrivs och jämföra hur greker beskrivs och andra.

Min undersökning kommer att innefatta ett genus- och mansforskningsperspektiv som jag använder mig av då jag undersöker vilka normer och förväntat beteenden som knyts till män respektive kvinnor i personbeskrivningarna. Jag kommer också att undersöka vilka manlighetsideal som framträder i texterna och hur detta ideal beskrivs. Detta för att fastställa om det finns några skillnader i beskrivningarna av greker och män tillhörande andra folkslag. Vidare kommer jag att göra en kort undersökning av hur Herodotos och Xenofon beskriver kvinnor, där jag diskuterar påståendet att grekiska kvinnor hade en undanskymd roll i det grekiska samhället eftersom de saknade rösträtt. Jag kommer här att använda mig av Maria Sjöbergs tolkning av Thomas Laqueurs en- och tvåkönsmodell. Denna innebär att kvinnor antingen beskrivs som helt skilda från män enligt en tvåkönsmodell eller som ofullständiga män utifrån en föreställning att det endast finns ett kön och att mannen utgör normen. I det ena fallet handlar det om en artskillnad, i det andra om en gradskillnad. Enkönsmodellen, som menas ha rått i det äldre samhället, innebär att kvinnor under

4 Said 2003, s. 11-12

5 Said 2003, s. 56-57

6 Gruen, Erich *Rethinking the other in antiquity*, Princeton 2011, s. 1-4

vissa omständigheter kunde utföra männens uppgifter, vilket de inte kan göra i samhällen uppbyggda enligt tvåkönsmodellen.⁷

Forskningsläge

Paul Cartledge använder sig i sin bok *The greeks a portrait of self and others* av motsatspar för att beskriva hellenernas självbild. De motsatser han använder är män-kvinnor, fria-slavar, människor-gudar och barbarer-hellenerna. Jag kommer främst att utgå från hans sistnämnda par men även de andra till en viss del. Cartledge menar att grekerna ansåg sig själva vara överlägsna alla andra folk. Han påstår även att Herodotos och andra grekiska historiker använder sig av sina beskrivningar av andra för att visa denna överlägsenhet och att alla barbarer som omnämns positivt ska ses som undantag för att de hade personliga kontakter med författaren eller så ska de ses som undantag som bekräftar stereotypen. Denna underlägsenhet skulle de ha gjort synlig genom att tilldela dem negativa attribut så som att de är feminina och att barbarer har en naturlig fallenhet till att bli slavar. Detta liknande vid perser som slavar och motsatsen mellan slavar och fria gjorde att de grekiska texterna propagerade emot kungar och liknade envåldshärskare vid slavägare och att befolkningen var förslavad. Cartledge försöker med detta visa att det grekiska idealet var att de skulle vara fria grekiska män och att alla som inte inföll i detta ideal på någon av punkterna automatiskt associerades med motsatsen till de andra idealen.⁸ Han använder sig ibland av märkliga cirkelresonemang. När Herodotos *Historia* inte stämmer med hans tes påstår han att denne inte följer den allmänna normen för greker, medan han i andra stycken använder det Herodotos skrivit som exempel för att bekräfta sin teori.⁹

Samma stycke hos Herodotos som Cartledge lyfter fram för att påvisa dennes demokratiska sympatier använder Erich Gruen för att motbevisa just detta.¹⁰ Hans bok *Rethinking the other in antiquity* fokuserar på de likheter mellan greker och andra folk som olika historikerna påvisat och vad man kan se i olika bilder från tiden. Han menar att även om greker visas som vinnare i böcker eller på bilder så innebär inte detta att barbarerna framställs som underlägsna, vilket Cartledge påstår. Gruen visar att flera grekiska historiker uttalat sig positivt om utländska seder och ibland till och med framställt dem som överlägsna vissa grekiska traditioner. Han tar också upp flera exempel

7 Sjöberg, Maria "Hade jorden ett kön? Något om genuskonstruktion i det tidigmoderna Sverige": *Historisk tidskrift* 1996, s. 364-365

8 Cartledge, Paul, *The greeks a portrait of self and others* New York 2002 s. 11-12, 55, 60-61, 165

9 Cartledge 2002, s. 50, 70, 74, 98

10 Gruen 2011, s. 22

på likheter mellan grekernas och barbarernas kultur. Han skrev att de skulle ha påstått sig ha haft gemensamma förfäder under en mytisk forntid och använt detta för att relatera till andra folk. Men också att Herodotos och andra inte är dömande i sina beskrivningar av främmande folk utan att de strävar efter att vara objektiva i sina skildringar.¹¹ Allmänt kan man säga att Gruens och Cartledges syn på grekerna och deras omvärldsbilder är totalt motsatta.

Medan Gruens och Cartledges tar upp grekernas relation till perserna, egyptierna och skyterna och i Gruens fall även etiopierna, fokuserar Sture Linnér i sin biografi *Herodotos den förste globalisten* på vad Herodotos upplevde och hur han beskrev platser han besökt eller hört talas om. Han beskriver den kulturella bakgrunden i Aten och hans uppväxt i Halikarnassos. Han ser Herodotos som en del av sin tids intellektuella debatt tillsammans med flera andra filosofer, historiker, etnologer och geografer som verkade både före och efter honom. Han beskriver hur grekernas bild av världen bestod av medelhavet och två tunna landremsor på båda sidorna om havet som utgjorde Europa och norra Afrika. Linnér poängterar främst Herodotos förmåga att betrakta händelser från olika synvinklar då stora delar av *Historia* är skriven utifrån ett persiskt perspektiv. Han betonar Herodotos vilja till förståelse för och fascination över andra folk och platser och hans försök att vara objektiv när han beskriver främmande folk och deras seder och vad som förenar dem som människor. Samtidigt är Herodotos öppen med sina egna åsikter och berättar vad han gillar eller ogillar, men skriver då tydligt ut detta och undviker att använda dömande ord. Linnér lyfter också fram beskrivningen av kvinnornas plats i *Historia* och betonar att även om de ansågs svagare än män så hade de en tydlig plats i den historiska skeendet. Linnér framhåller liksom Cartledge kvinnors ökade frihet utanför Grekland men han gör det inte dömande utan försöker förklara och förstå.¹²

11 Gruen 2011, s. 103

12 Linnér 2008, s. 20-2, 31-34, 39, 58, 61-64.

Historisk bakgrund

Greklands utrikesrelationer

Perserkriget och Persiens historia

Perserna var från början ett relativt litet folk öster om persiska viken som lydde under det betydligt större assyriska riket och senare det mediska riket. 550 f. Kr. gjorde de under ledning av kung Kyros II uppror mot medierna och erövrade deras land tillsammans med resten av mindre Asien fram till egeiska havet. Detta inkluderade flera grekiska kolonier på Anatoliens västkusten. Under Kyros II: son Kambyses fortsatte erövringarna och de annekterade bland annat Egypten. Efter en kupp övertogs posten som konung av Dareius en avlägsen släkting till Kyros II och Kambyses. Persien blev uppdelat i flera områden, så kallade satrapier som alla styrdes av satraper utsedda av kungen som nu fick titeln storkung. Dessa kontrollerades av ämbetsmän som lydde direkt under Dareius. Han byggde också vägar och standardiserade mått och vikter inom imperiet. Under hans styre erövrades mer landområden, bland annat delar av Skytien norr om Svarta havet.¹³

År 499 f. Kr övertalades folket i de grekiska kolonierna inom det persiska imperiet till att göra uppror. Dessa fick viss hjälp av Aten och Eretria som skickade en liten del av sin flotta. Kolonierna blev självständiga och det hela hade antagligen passerat relativt obemärkt om inte atenarna hade passat på att bränna Sardes när de var i Asien. Sardes var den staden där satrapen över västra Anatolien satt och detta tvingade Dareius att 492 f. Kr. och 490 f. Kr. skicka soldater mot Aten som hämnd. Den första expeditionen misslyckades och fick vända tillbaka till Persien, vid det andra försöket mötte de de atenska trupperna vid maraton och förlorade igen. Tio år senare försökte de igen den här gången med en betydligt större styrka.¹⁴ Herodotos påstod att det var så mycket som 2.5 miljoner män¹⁵, men moderna historiker ställer sig tvivlande till att det skulle vara så många och tror att det skulle ha varit närmre 150 000. De skulle ha kommit från hela det persiska imperiet som då sträckte sig från Egypten till Indien. De leddes av Xerxes som då var storkonung sedan hans far Dareius dött. Även den här gången förlorade perserna efter att först med stora

¹³ Mörköt, Robert, *The penguin historical atlas of ancient greece*, London 1996, s. 63-66

¹⁴ Wikander, Charlotte *Antikens historia. Europa i vardande*, Stockholm 2003, s. 107-108

¹⁵ Herodotos, *Historia* svensk översättning av Claes Lindskog, Stockholm 2000, s. 475

förluster kämpat sig genom bergspasset vid Thermophyle och de 1000 man som försvarade det (inte 300 som vissa populära myter och filmer påstår) och samma dag förlorat ett sjöslag vid ön Salamis. Efter att de bränt och plundrat Aten lämnade Xerxes Grekland och året senare var Greklands vinst fullständig då de besegrade de trupper Xerxes lämnat kvar vid Plataia.¹⁶

Peleponnesiska kriget och expeditionen mot Artaxerxes II

Även efter att perserkriget var slut hade Persien fortfarande en del i politiken mellan de grekiska stadsstaterna. Deras mål var främst att vinna tillbaka de joniska städerna de tidigare förlorat under perserkriget och för att få detta hjälpte de splittringen mellan de grekiska städerna genom att stödja de olika parterna ekonomiskt.¹⁷ Relativt snart efter perserkrigets slut startade de Peleponnesiska krigen. Detta var främst en kraftmätning mellan Aten och Sparta men de flesta andra grekiska stadsstaterna var på något sätt inblandade.

En del av Sparta och Atens aktioner mot varandra innebar att söka stöd från andra. Aten var bland annat inblandad i ett misslyckat egyptiskt uppror mot Persien och båda stödde olika grupper och personer inom Persiens elit så snart Persien skulle ha en ny storkung. 401 f. Kr. startade den persiska prinsen Kyros, satrap över det som idag är västra Turkiet, en kupp mot sin bror storkonungen Artaxerxes II med hjälp av sina egna trupper och cirka 10 000 grekiska legosoldater anförda av spartaner. Han hade tidigare hjälpt Sparta mot Aten. Kyros dödades norr om Babylon och den grekiska armén tog sig tillbaka till Grekland.¹⁸ Detta är den historiska bakgrunden till *Anabasis*. De var även Persien som tvingade igenom den så kallade konungafreden mellan Sparta och Aten 387 f. Kr efter att Persien slagit Sparta som hämnd för deras inblandning i Kyros kupp.¹⁹

Under peleponnesiska kriget slogs Sparta och Aten och deras allierade om vem som var den främsta staten i Grekland. Kriget började med Atens ökade makt inom det delisk-attiska sjöförbundet. Ett förbund som skapats för att stå emot de persiska skeppen under perserkriget. I början hade medlemsstaterna kunnat välja om de ville bidra med pengar eller skepp men med tiden fann de flesta att det blev billigare att skicka pengar. Detta fortsatte och till slut var det bara Aten och några få av de grekiska öarna som bidrog med skepp. Detta urartade sen till att bli Atens eget imperium, då Aten var de enda med en armé och de andra betalade skatt till dem. Atens ambitioner skadade handeln för Korint som tidigare varit en stor sjömacht och nu var allierat med Sparta via det

16 Morkot 1996, s. 76

17 Wikander 2003, s. 115

18 Morkot 1996, s. 78

19 Wikander 2003 s. 116

peloponnesiska förbundet. Atens krigsmakt bestod främst av den stora flottan de byggt upp under perserkriget medan Sparta främst hade sin fördel i en stark landarmé. Detta var en av anledningarna till att kriget blev så utdraget. Där var vissa avbrott i kriget som Nikiasfreden även om båda indirekt försökte skada den andra och bygga sina arméer under de åtta år som freden varade, var mer av en vapenvila än en egentlig fred.²⁰ I slutändan vann Sparta när Aten gav upp 404 f. Kr. men då tog Thebe över som Spartas huvudfiende och med en ny krigstaktik lyckades skada Sparta.²¹ Denna splittring och försvagning av de grekiska staterna anses vara det som ledde till att den makedonska kungen Philip II senare kunde erövra dem.

Grekiskt historieskrivande och kultur

400-talet f. Kr. var en guldålder för Aten. De hade vunnit kriget mot Persien, en numerärt överlägsen fiende, och de fick stora intäkter från sina allierade i det delisk-attiska sjöförbundet. Dessa pengar använde de bland annat till att återuppbygga tempelområdet Parthenon i centrala Athen som förstörts av perserna. Men de lades också pengar på teatrar och kultur vilket är varför i princip alla av de kända grekiska författarna och filosoferna under den här tiden kom från Aten eller hade flyttat dit. Det är också därför som undersökningar om det klassiska Grekland oftast fokuserar på just Aten. Eftersom varken Herodotos och Xenofon var ett undantag från detta då Xenofon var atenare och Herodotos under en period var verksam där så kommer jag att göra likadant.

Grekland var på 400-talet f. Kr. uppdelat i flera stadsstater där varje stad och det omgivande landskapet var en stat (vissa stater som Sparta och Aten hade större område med flera städer som de erövat från grannstater, men de var inte normen). Alla grekerna ansåg sig själva som tillhörande till ett folk och att alla som hade en liknande kultur och språk²² var grekiska, detta gällde även deras kolonier som till skillnad från kolonierna som skapades under imperialismen var självständiga. Grekiska stadsstater styrdes antingen av en kung, ett råd eller som demokrati. Aten hade demokrati där alla ämbetsmän och medlemmar till församlingar lottades fram bland stadens män.²³ Detta uteslöt dock alla stadens kvinnor, slavar och utlänningar bosatta i staden. Demokratin gav ett öppet

20 Wikander 2003, s. 110-113

21 Mørkot 1996, s. 100

22 Neils, Jenifer *The british museum concise introduction, ancient greece* Ann Arbor 2008 s. 56

23 Niels 2008, s. 66-67

klimat för diskussioner mellan olika filosofer och vetenskapsmän. Men också för dramatiker att vara kritiska till den rådande ordningen och politiker.²⁴

Många av de grekiska filosoferna kom från de grekiska kolonierna i Asien där de tog intryck av vetenskap i Egypten och i Persien. De skrev om matematik och spekulerade om vad världen bestod av. Några av de mest kända från den här tiden var Thales, Sokrates, Platon och Aristoteles. Flera av dem undersökte dessutom andra folk den mest kända av dessa var Herodotos från Halikarnassos på den anatoliska västkusten men han levde flera år i Aten. I Grekland fanns vid den här tiden också dramer som spelades upp i samband med religiösa fester. Dessa dramer var ofta baserad på verkliga historiska händelser eller på välkända myter.²⁵ Myter hade tidigare varit del av det grekiska historiemedvetandet men på 400-talet f. Kr. började man i intellektuella cirklar se dem som sagor och sökte istället kunskap kritiskt.²⁶

24 Wikander 2003, s. 128-129

25 Mörköt 1996, s. 84-85

26 Linnér 2008, s. 35

Skildringar av folk och personer hos Herodotos och Xenofon

Personbeskrivningar

De stycken där personer beskrivs är ofta centrerade runt Persien, Egypten, Grekland och Skytien. Dessa har dialoger och närgångna beskrivningar av hur de olika aktörerna handlar och resonerar. I andra bitar är beskrivningarna ofta mer övergripande och går inte ner på personnivå på samma sätt. De centreras på folkets seder och traditioner eller på krigets förlopp. Alla dialoger är skrivna på samma sätt som om alla folkslag i hela världen talar och argumenterar så som greker gör. Jag tror att anledningen till detta är att det fanns normer för hur en dialog skulle skrivas som varken Herodotos eller Xenofon avviker från.

Krigare och manligt ideal

I de berättande delarna av *Historia* och *Anabasis* framkommer ett mycket tydligt manligt ideal. Grunden för det manliga ställs många gånger som synonym till krigare där egenskaper som mod och ära hyllas men också kunskap och förmågan göra upp bra strategier. Ett annat ideal är att en krigare ska kämpa till sista man. Xenofon skriver bland annat att det är bättre att dö som krigare än att bli tagen tillfånga av fienden²⁷. Den man som inte fullföljer dessa ideal får leva i skam som när en spartan under olika förevändningar inte deltog i slutstriden i Thermophyle där det beskrivs att han när han kom tillbaka ”led han av skam och smälek och blev förklarad ärelös”²⁸. Oftast nämns däremot de som gjort bra ifrån sig inte alls då Herodotos utgår från att alla har gjort sitt bästa. Däremot är det intressant att de som hyllas för sina bra egenskaper lika ofta är barbarer som hellener i *Historia* men att barbarer nämns mycket mindre positivt i *Anabasis*. Detta tror jag inte beror på att han har en uppfattning av att barbarer är sämre bara att de inte är lika synliga i hans berättande varken positivt eller negativt då han främst fokuserar sin berättelse på sina grekiska kamrater.

27 Xenofon *Kyrosexpeditionen Anabasis* svensk översättning Ebbe Linde Uddevalla 1972 s. 93

28 Herodotos 2008, s. 489

Det manliga ställs ofta i ett motsatts förhållande till kvinnor enligt idén att den som inte är krigare blir kvinna. Som när Kroisos ger Kyros II rådet att istället för att döda alla i de lydiska städerna som gjort uppror mot honom så ska han i stället oskadligöra dem:

men förlåt lyderna, och för att de inte vidare må avfalla eller bli farliga för dig, så sänd bud till dem och förbjud dem att bära stridsvapen. Befall dem vidare att under sina dräkter bära linnekläder och ta snörstövlar på fötterna, och befall dem att lära sina barn spela cittra och dansa och idka krämarehandel, och hastigt nog, herre konung, skall du se dem förvandlas från män till kvinnor, så att du inte vidare behöver frukta något avfall från deras sida.²⁹

Citatet visar dels att utan sina vapen var de inte längre riktiga män då de inte var krigare, dels visar det att bekvämlighet är ett kvinnligt attribut. Det visar också på en motsatts till krig, och att handelsmän ansågs som underlägsna krigare. Lyx tas också senare upp som något negativt. Eller som när Xerxes först vill anfälla Grekland och hans farbror varnar honom med att han inte bör göra det då hans far Dareius redan försökt och misslyckats. Då svarar Xerxes med att om han vill så kan han stanna där med kvinnorna medan männen går i krig.³⁰ Cartledge tar fasta på detta motsatsförhållandet mellan män och kvinnor och påstår att kvinnor sågs som annorlunda jämfört med männen. Bland annat tar han upp olika filosofer som hade ”vetenskapliga” teorier för att förklara kvinnors underlägsenhet. Han påstår också att grekerna visade denna underlägsenhet med att vissa ord som till exempel att mod också betydde manlighet vilket enkelt förhindrade kvinnor från att inneha dessa egenskaper.³¹

Idealen för hur en man bör uppföra sig har förtur på nationalitet så att om en man fullföljer de manliga idealen blir man beskriven i positiva ordalag, annars inte alls eller omnämns negativt. Detta gäller både för hellener och för barbarerna. Detta gör att personer omnämns mer för vad de gjort än för vem de är även om det ibland är svårt att avgöra om en handling anses rättfärdig eller ej. Tydligt skulle samma ideal och respekt av de som fullföljt dem också komma från perserna. I *Historia* finns bland annat ett stycke där perser tar hand om grek som blivit skadad när han visat sig tapper i under en sjöstrid emot perserna:

29 Herodotos 2000, s. 83

30 Herodotos 2000, s. 419

31 Cartledge 2002, s. 82-84

Särskilt utmärkte sig här Pytes, iskenoos'son, denna dag genom sin utomordentliga tapperhet. Även sedan fartyget var erövrat, höll han i med att kämpa, till dess han var riktigt sönderhackad. Men när han föll och dock ännu hade liv i sig, ansträngde sig de persiska sjösoldaterna för att rädda honom med hänsyn till hans stora tapperhet.³²

Även perserna skulle alltså ha använt sig av samma standard för att bedöma tapperhet som greker och de verkade hedervärd när de räddade livet på en fiende. Herodotos är i allmänhet neutral i sin beskrivning av andra folk. Detta kan vara därför att han under sin uppväxt borde ha haft relativt bra kontakt med perser då han vuxit upp i Halikarnassos, en av de grekiska kolonierna i Jonien, dessutom skulle Halikarnassos enligt honom själv ha slagits på persernas sida vid Salamis. Detta skulle ha gett honom en mer skiftande syn på andra folk än Xenofon, som var född och uppvuxen i Aten, hade.

Kvinnor i hemmet och som härförare

Parallellt med det manliga idealet finns det kvinnliga. I både *Anabasis* och *Historia* kan kvinnorna verka inom olika kategorier, antingen verkade de inom rollen som mödrar, systrar, fruar eller barn. Som dessa kan de i *Historia* driva fram handlingen eller användas som förklaring till en händelse som när en perser tar hjälp av sin dotter för att avslöja en komplott emot storkungen.³³ I *Anabasis* däremot symboliserar de hemmet i Grekland som de försöker nå.³⁴ De kan också vara krigsbyte tillsammans med kreatur. Men deras roll är inte lika utförligt beskriven som männens eftersom både *Historia* och *Anabasis* främst berör krig.

Linnér framhåller den roll kvinnor spelar i *Historia* där de verkar inom ramen som fruar och släktingar och hjälper eller förvärrar läget för sina manliga partner men att de för handlingen framåt och tar sin plats i historien. Han jämför det med Thukydidens i vars bok kvinnorna i princip är osynliga och skriver att kvinnor i grekiska texter i allmänhet är mycket negativ till kvinnors plats i samhället.³⁵ Kvinnor också eget värde där de beskyddas enligt principen kvinnor och barn först när städer ska evakueras. Det gäller när Dareius anfäller skyterna och det första de gör är att skicka iväg

32 Herodotos 2000, s. 473

33 Herodotos 2000, s. 208-209

34 Xenofon 1972, s. 86

35 Linnér 2008, s. 61-62

sina kvinnor och barn för att de ska vara i säkerhet.³⁶ Ett slående exempel är när Solon berättar för Kroisos om hur två bröder för att hedra sin mor drog hennes kärra flera mil till ett tempel för att där dö av utmattning. Moralen av denna historien skulle vara att de var några av de lyckligast personerna i världen då de dog på ett så ärorikt vis.³⁷

Kvinnor beskrivs inte alltid som motsatts till krigare, i flera fall beskrivs kvinnor (främst drottningar och amazoner) efter manliga krigarideal. I *Historia* beskrivs flera drottningar som verkade som befälhavare, speciellt skriver Herodotos om Artemisia från Hallikarnasos, ett underbefäl i Xerxes arme ”att hon en kvinna, tågade i fält mot Hellas, beundrar jag i hösta grad.”³⁸ Hon kämpade på persernas sida vid Salamis trots att Hallikarnasos var en grekisk stad. Cartledge påstår att Herodotos uttalar sig gillande om henne för att hon är änkedrottning över Hallikarnasos där han kom från och att han genom att ge en positiv beskrivning av henne försöker få Hallikarnasos att verka bättre än de var. Jag håller med om att detta nog är anledningen då hennes beröm verkar oproportionerligt till vad hon åstadkom. Men detta ändrar inte det faktum att en kvinna kunde hyllas för sina insatser i kriget. Dessutom finns det fler drottningar i *Historia* som omnämns positivt för deras insatser i krig eller annat. Som Massageternas drottning Tamyris vars arme vann mot Kyros II när denne försökte erövra dem.³⁹

Drottningar med makt finns också representerade i *Anabasis* men inte lika uppenbart då där inte finns lika många kvinnor med. Den enda var en kilikisk drottning som hjälpte Kyros och som beskrevs som ”vis och skön”.⁴⁰ Att vissa kvinnor kunde ta männens plats i krig anser jag tyder på att de utgick från en enköns modell. Då änkedrottningar kunde ta plats som härförare och då beskrevs enligt manliga normer.⁴¹ Linnér beskriver hur den babyloniska drottningen Nitokris ses som ett ideal bland härskare.⁴² Cartledge ser dem däremot som bevis på att barbarerna är annorlunda och mindre civiliserade än greker och att de var mer blodtörstiga⁴³ som exempel har han att

36 Herodotos 2000, s. 284

37 Herodotos 2000, s. 29-30

38 Herodotos 2000, s. 443

39 Herodotos 2000, s. 104-106

40 Xenofon 1972, s. 57

41 Sjöberg 1996, s. 364-365

42 Linnér 2008, s. 93

43 Cartledge 2002, s. 94

drottning Tamyris som när hon vunnit lät doppa Kyros avhuggna huvud i en säck med blod.⁴⁴ Jag motsätter mig att detta skulle vara ett bevis på att barbarer och kvinnor skulle vara blodtörstiga då det finns flera beskrivningar av både greker och andra som gör betydligt värre saker än så.⁴⁵

Persiska kungar och hellenska rådgivare

Den största delen av både *Historia* och *Anabasis* rör sig i den grekiska och persiska överklassen och beskriver händelser ur perspektivet av kungar och generaler. På samma sätt som manliga krigarideal styr beskrivningen av männen styr härskarideal kungarna och generalerna.

I *Historia* och *Anabasis* beskrivs det att grunden för kungarna är att dela ut gåvor och att hålla sina löften. Detta för att vinna lojaliteten av sina krigare och sitt folk. I *Anabasis* visar det sig snart att de flesta persiska befäl utom Kyros är fega lögnare som flera gånger lurar grekerna med löften om vapenvila bara för att sen anfälla dem. Bland annat säger en persisk general att:

när vi nu kunde ha så många bekväma sätt att riskfritt bekämpa er, varför skulle vi då välja den enda metod som måste synas gudlös inför himlen och för människor föraktlig? Svek, det är kampmedlet för dem som är i underläge och inte vet annan råd, och för onda människor som trivs med att idka gäckeri mot de högste och trolöshet mot människor.⁴⁶

Efter detta blev de förrådda då det hela var en fälla för att döda de grekiska befälhavarna vilket återigen visar att en grek inte bör lita på perser. I genom hela *Anabasis* finns en tendens att greker bara bör lita på andra greker och inte på barbarer. Däremot skulle Kyros tydligen ha fullföljt alla sina plikter som konung och gladeligen delat ut gåvor till sina vänner och allierade och alltid hållit sina löften. Xenofon skriver faktiskt så mycket positivt om Kyros egenskaper att det blir tvivelaktigt om han verkligen var så duktig eller om Xenofon hade egna anledningar till att vara så positiv. Enligt Xenofon var Kyros en bra krigare, modig, pålitlig, höll alltid vad han lovat och var givmild mot sina vänner, men han var hård mot sina fiender.⁴⁷ Detta tillsammans med en varningen till skyternas kung som inte var en lika bra ledare ger en mycket bra bild av hur en kung bör vara och uppföra sig. Xenofon säger att kungen borde betala det han lovat, för att om han gör det kommer

44 Herodotos 2000, s. 106

45 Herodotos 2000, s. 69,273

46 Xenofon 1972, s. 78

47 Xenofon 1972, s. 53-56

folk att lita på hans ord och hans undersåtar kommer att lyda. Annars kommer de att göra uppror mot honom då hans arme inte skulle vara lojal mot honom.⁴⁸ Detsamma gäller i Herodotos med det tillägget av slughet som en uppskattad egenskap där det uppmuntras att lura sina motståndare om det får en att vinna i slutet. Bland annat berättar han om en egyptier som efter att tre gånger hade lurat den egyptiska faraon, fick en prinsessa att gifta sig med som belöning för att han varit så listig.⁴⁹ Detta gäller även Dareius som med hjälp av sin listiga stalldräng blev storkung⁵⁰ och atenaren Temistokles som genom att lura perserna vann slaget vid Salamis.⁵¹

I *Anabasis* däremot är det ofta den grekiska armén som får lida på grund av att deras motståndare har lurat dem och han är därför betydligt mer negativ till detta.⁵² För Xenofon var de däremot mer än bara en grekisk armé, då det är hans vänner som blivit dödade, vilket är anledningen till hans negativa syn. Herodotos däremot är neutralare då han beskriver det som hände för länge sedan och han inte har någon personlig relation till några av aktörerna. Det finns däremot ett undantag i *Anabasis* och det är när Kyros i början lurar dem för att få dem att gå i krig mot storkungen. När grekerna säger att det vore självmord att gå emot storkungen svarar Kyros att de inte alls är på väg för att avsätta Artaxerxes utan att de ska angripa en annan person som bara råkar befinna sig nära Babylon där storkungen satt.⁵³ Men detta visar mest på hur partisk Xenofon var till Kyros. Xenofon skriver bland annat att han skulle ha varit den person som var mest lämpad att styra perserriket.⁵⁴ Herodotos beskrivningar av de persiska kungarna är väldigt olika trots att han försöker vara opartisk och objektiv. Bland annat uppskattar han Kyros II och beskriver honom med orden ”När Kyros vuxit upp, var han den manligaste och mest omtyckte bland sina jämnåriga.”⁵⁵ Men beskriver Kambyses som en galning när han skriver att ”för mig står det nu fullkomligt klart att Kambyses var riktigt galen”.⁵⁶ Vidare beskrivs också Dareius som en bra kung som kunde förlåta

48 Xenofon 1972, s. 236-237

49 Herodotos 2000, s. 152-155

50 Herodotos 2000, s. 216

51 Herodotos 2000, s. 516

52 Xenofon 1972, s. 230

53 Xenofon 1972, s. 32,36

54 Xenofon 1972, s. 53

55 Herodotos 2000, s. 71,

56 Herodotos 2000, s. 194-195

fiender⁵⁷ och överlista andra. Gruen visar hur Herodotos också skiftar i sin beskrivning bland annat med Xerxes som beskrivs som både en självsäker erövrare men också som en man med ett filosofiskt sinnelag.⁵⁸

En annan egenskap som poängteras bland de bra beskrivningarna av kungar är deras förmåga att lyssna och ta till sig goda råd från sina generaler och rådgivare. Dialogerna mellan kungar och deras rådgivare är mycket vanliga genom båda böckerna och används främst för att beskriva vad och varför de bestämmer sig för vissa strategier och inte andra. I fallet med Persien är dessa rådgivare mycket ofta greker och i de fallen där det är greker är det deras råd som visar sig vara de bästa. Detta är visserligen svårare att urskilja i *Anabasis* då Xenofon i många fall är den rådgivaren och han mycket väl kan ha försökt få sig själv och sina råd att verka bättre än vad de var. Dessutom finns det i *Anabasis* mycket få dialoger där den ena parten är barbarer. I *Historia* finns det flera bland andra Artemisia som hjälpte Xerxes före och efter slaget vid Salamis⁵⁹ eller Solon vars råd till lydiern Kroisos⁶⁰ räddade honom från att brännas på bål och gjorde honom till Kyros II:s pålitlige rådgivare.⁶¹ Flera gånger lyssnar de visserligen inte på de råd de får som när Xerxes och Kyros II båda frågar om grekernas styrka men ingen av dem tror på det svar de får och underskattar grekerna. Xerxes till och med skrattar när han varnas för spartanernas stridsduglighet.⁶² När en kung inte tar till sig rådgivarnas råd kommer det snart att gå illa för dem, som när Kambyses beordrar sina tjänare att de ska döda Kroisos när denne påpekat att han inte bör döda sina undersåtar fullt så godtyckligt.⁶³ Snart efter detta förlorar han ett krig mot etiopierna och sen avsetts han som storkung.

Att ha rådgivare gäller även för greker men där perser och skytier ibland har hellener till hjälp så får greker alltid sina råd av andra greker. Som när Spartas kung råddes av sin dotter att inte lyssna på det sändebud som ville ha Spartas hjälp i jonernas uppror mot perserna.⁶⁴ Att dessa rådgivare eller generaler så ofta är greker ser jag som ett tecken på att grekerna ansåg sig överlägsna

57 Herodotos 2000, s. 400

58 Gruen 2011, s. 35

59 Herodotos 2000, s. 525-526

60 Herodotos 2000, s. 30

61 Herodotos 2000, s. 55

62 Herodotos 2000, s. 82, 444-446

63 Herodotos 2000, s. 194

64 Herodotos 2000, s. 331

barbarerna. Att grekernas strateger är bättre än persiska och att greker är smartare än perser. I alla fall inom krig man får aldrig i *Anabasis* höra att den grekiska styrka har förlorat även om de faktiskt har gjort det så skrivs det om så den persiska delen förlorade och grekerna gjorde vad som närmast beskrivs som en taktisk reträtt.⁶⁵ Dessa tendenser syns även i *Historia* där de enda gångerna som greker förlorar när de är i krig mot andra greker.

Persisk lyx och hellensk enkelhet

En annan viktig del av kungarnas makt är rikedom. Lydiska och persiska och egyptiska kungar omnämns som rika och flera gånger berättar Herodotos om deras skatter och gör långa beskrivningar av hur mycket pengar de olika har och hur mycket de persiska satraperna årligen betalar in i skatt till storkungen.⁶⁶ Herodotos gör jämförelser mellan grekisk enkelhet och persiskt överflöd och verkar anse att detta överflöd har gjort perserna svaga. Han beskriver att perserna under Kyros inte levde i det överflöd de senare hade.⁶⁷

Det finns i *Historia* en retorik om att ingen bör anfälla ett land som är fattigare än sig själva. Detta skulle vara därför att de inte har något att tjäna på erövringen men att risken ändå är lika stor. Detta blir tydligt när alla som försöker angripa fattigare folk misslyckas, som när Kyros anfäller massageterna.⁶⁸ Det kommer igen när Kroisos innan han anfäller perserna får rådet att inte gå i krig då hans rådgivare säger att ”om du segrar, vad skall du då ta ifrån dem, då de inte äger någonting? Om du återigen blir besegrad, så tänk på allt det goda, som du då förlorar.”⁶⁹ Bland annat visar en spartan efter slaget vid Plataia på skillnaden i det som Xerxes har och det som spartanerna har och undrar varför han som har så mycket skulle anfälla de som har så lite.⁷⁰ Att vara fattiga ses i dessa fallen som något positivt och de poängterar det ädla i att hårda ut plågor som om det gör dem starkare samtidigt som andra hyllas för att de har tagit pengar som krigsbyte eller på andra sätt. I *Anabasis* däremot är den enda uppfattningen att det är bra med pengar och en viss ilska över att de inte har några antingen för att den som hyrt dem inte betalat ut deras lön eller för att de inte kunnat

65 Xenofon 1972, s. 60-64

66 Herodotos 2000, s. 219- 220

67 Herodotos 2000, s. 47

68 Herodotos 2000, s. 104

69 Herodotos 2000, s. 47

70 Herodotos 2000, s. 574

plundra någon för att ta det.⁷¹ Xenofon påstår däremot inte på att stora rikedomar skulle vara något negativt eller att perserna skulle vara mindre manliga på grund av den lyx de lever i. Det finns en viss avundsjuka på att perserna har stora rikedomar och att de också vill ha del i skatterna.⁷² I *Historia* används också pengar som motiv till att anfälla⁷³ så Herodotos framstår som kluven i frågan om det är bra eller dåligt med rikedom.

Gruen påstår att det fanns ett ideal emot att samla på sig lyx och rikedom. Att rikedomar och makt gjorde att de tidigare hårda perserna blivit mjuka. Han ser detta som en grekiska stereotyper om de dekadenta och svaga perserna.⁷⁴ Men säger också att detta är anledningen till att ett folk kan aldrig vinna mot ett folk med mindre lyx. För att de fattigare är bättre soldater.⁷⁵ Jag tror att även om detta var ett ideal som fanns i det grekiska samhället var det som ingen faktiskt levde efter då grekerna både i *Anabasis* och *Historia* är positiva till plundring så länge det utförs av dem. Därför tror jag att denna retorik med att lyx är dåligt kommer av att grekerna inte levde i lyx och var avundsjuka på de som gjorde det.

Kapitelsammanfattning

I *Historia* är det endast i beskrivningarna av perser, egyptier och skyter som det politiska intresset blandas med ett kulturellt intresse så som Said beskriver det. Grekerna visar uppskattning för vissa personer och seder och förundras över andra annorlunda seder men samtidigt beskriver deras ekonomi och militära kapacitet.⁷⁶ Det intressant är att Sparta beskrivs likadant när Herodotos beskriver deras seder och historia.⁷⁷ Men mer kortfattat då de hade flera traditioner gemensamma med Aten. Detta skulle visa på att de också sågs som annorlunda i alla fall annorlunda jämfört med Aten och att det finns mer än bara en kontrast mellan hellen och barbar det finns också en motsats mellan de joniska och doriska Hellener. I *Anabasis* däremot motiveras allt intresse av Persien med pengar eller för att uppleva äventyr.⁷⁸ Men ett intresse för kultur är knappast närvarande.

71 Xenofon 1972, s. 228

72 Xenofon 1972, s. 89

73Herodotos 2000, s. 330

74Gruen 2011, s. 64

75Gruen 2011, s. 27

76Said 2003, s. 12

77Herodotos 2000, s. 43

78 Xenofon 1972, s. 87

I beskrivningarna av personer låter både Xenofon och Herodotos grupptillhörighet stå tillbaka och de bedömer personer efter deras handlingar och hur väl dessa motsvarar de grekiska idealen för hur män eller kungar bör bete sig. Dessa idealen fokuserar kring mod, styrka, vishet, och ärlighet. En intressant sak är att medan det för en man är det en grov förolämpning att associeras med kvinnor och deras ideal men att motsvarande tendenser inte finns om kvinnor som lever upp till manliga ideal. Detta visar på att manlighet skulle vara ideal i Grekland i alla fall för de manliga författarna.

Folkslag

De flesta kapitel i *Historia* har ett stycke om religion och seder. Vanligtvis skriver Herodotos ett stycke om seder var gång ett nytt folk introduceras. Där kan man främst se att han oftast väljer att nämna saker som är mycket olikt det grekiska. Annars nämner han bara att något är likadant som i Grekland. Xenofon gör detsamma de få gånger han väljer att nämna några andras seder. Herodotos verkar anse att de grekiska traditionerna är de riktiga i sin helhet då han använder dem som jämförelse men att även andra kan ha visa bra seder. Dessa direkta jämförelser är vanligast om Egypten och om Persien då skriver han om sina personliga tankar om vissa seder, om de är bra eller dåliga. Dessa kommentarer tonar bort när han kommer längre från välkända länder och redan vid Skytien är det svårt att se några sådana kommentarer.

I fjärran länder

Alla beskrivningar av folkslag sker efter vissa mallar där både Herodotos och Xenofon alltid fokuserar på vissa saker. Det de tar upp är vad de äter, hur de klär sig, hur giftermål och begravning går till och hur de offrar till gudarna. Utanför de länder Herodotos känner väl till som Egypten, Persien och till viss del Skytien blir beskrivningarna av folken och deras seder mer och mer fantasifulla och mindre verklighetstroga. De får mer djuriska drag bland annat beskrivs det att de har kläder av skinn eller blad, de äter rått kött och fisk och att de har fritt sexuellt umgänge som jämförs med djur: ”Hos alla de indier, som jag nu nämnt, sker könsumgänget offentligen alldeles som hos boskap”.⁷⁹ En exakt likadan fras finns tidigare men då om massageterna⁸⁰ och även om maklyerna där kvinnorna igen jämförs med boskap.⁸¹ Det som gör de här fallen så speciella är hur

79 Herodotos 2000, s. 221

80 Herodotos 2000, s. 102

81 Herodotos 2000, s. 304

lika dessa beskrivningarna är. Dessutom framgår det tydligt av texten att Herodotos aldrig varit i Indien, hos maklyerna eller hos massageterna (massageterna skulle ha levat vid Kaspiska havet och makalyerna i norra Afrika) detta gör att jag anser att dessa stycken är helt påhittat. Jag tolkar däremot att det var ett vanligt rykte i Grekland att folk långt borta var mer sexuellt lössläppta än de var i Grekland. Xenofon skriver samma sak om de mossynoikerska männen med den skillnaden att de inte jämförs med boskap som Herodotos gör. Xenofon skriver bara att de ”var de mest barbariska och från hellenernas sida avvikande av alla folkslag.”⁸²

Linnér anser att detta firare sexuella umgänget skulle vara ett tecken på att kvinnor längre bort skulle vara mer självständiga än de grekiska kvinnorna.⁸³ Eller i alla fall att grekerna trodde att de var det. Cartledge däremot påstår att grekerna såg det som att desto mer deras seder som giftermål och begravningar och annat avvek från de grekiska traditionerna desto mer ociviliserade var de.⁸⁴ Jag däremot tror att sådana historier har framkommit som önsketänkande från grekernas sida. Xenofon skriver om det bara att det var ogrekiskt medan Herodotos inte kommenterar det alls och verkar vara mer intresserad av annat och ingenstans nämns det att detta skulle göra dem mindre civiliserade bara mer barbariska. Dessutom kan jag inte se någon gradskillnad i negativa omnämmande mellan greker, perser och egyptier även om dessa också hade annorlunda seder. Liknande tendenser kan ses i beskrivningarna om deras kläder där det står att de går klädda i sälskinn⁸⁵, palmlblad⁸⁶ och kläder vävda av säv.⁸⁷ Om perserna skriver han däremot att de går klädda i medisk dräkt och utgår från att alla som läser texten vet hur dessa ser ut.⁸⁸

Xenofon däremot är mycket mindre intresserad av att beskriva hur folk går klädda och han träffat aldrig några som går klädda som de som återfinns i Herodotos. Det närmsta han kommer är att thrakernas mössor tydligen skall vara gjorda av rävpäls.⁸⁹ Samma tematik kan ses i beskrivningarna av deras mat där Herodotos skriver att de äter rått kött eller rå fisk. Herodotos

82 Xenofon 1972, s. 156

83 Linnér 2008, s. 64

84 Cartledge 2002, s. 92-93

85 Herodotos 2000, s. 102

86 Herodotos 2000, s. 259

87 Herodotos 2000, s. 221

88 Herodotos 2000, s. 76

89 Xenofon 1972, s. 221

beskriver bland annat hur vissa indiska folk äter rå fisk, rått kött och hur går deras underliga begravnings ritualer går till.⁹⁰ Han beskriver ett annat folk som också skulle äta rå fisk.⁹¹ Vidare talar han om egyptier som äter ödlor⁹² och ett folk som tydligen skulle ha bott i hyddor i en sjö och där matat sina hästar med fisk.⁹³ Jag tvivlar på att de faktiskt skulle ha ätit rått kött på grund av att elden vid den här tiden var ett välkänt fenomen och att det finns flera sjukdomar man kan få av att äta rått kött och fisk. Flera av dessa beskrivningarna sammanfaller så ett folk kan beskrivas som att de både har underliga material i sina kläder och att de äter underlig mat. Jag tolkar därför detta som att det är en grekisk fördom om att folken som bor långt borta skulle vara så mycket mindre civiliserade än vad de var, speciellt då hans beskrivningar av Indien som mindre civiliserat. För under den grekiska antiken hade Indien sin egen högkultur med kungar, palats och annat.

Mat är också något som Xenofon nämner men i hans fall är det mer vilka växter och djur de åt och han skriver att grekerna åt dadelvin, hirs mjöl⁹⁴, dadlar⁹⁵, delfinkött⁹⁶ och annat men det finns inte som Herodotos några beskrivningar av folk som äter rått kött. Xenofon har dessutom större variation i sina beskrivningar av andras kost, vilket gör dem trovärdigare än Herodotos. Att detta skulle tyda på att barbarer är underlägsna greker så som Cartledge påstår, motsätter jag mig då det ofta saknas värderande ord som antyder att detta är dåligt och att de samtidigt beskriver saker som är uppenbart positiva. Jag anser att både Herodotos och Xenofon accepterade att andra folk var annorlunda och de inte ansåg dem underlägsna på grund av det. Grekernas okunskap om andra folk ledde till att de diktade ihop skrönor om hur underliga de var och dessa skrönor får dem att liknas vid djur.

Gruen undersöker bara grekernas syn på etiopier där han förklarar att de alltid omnämns positivt med historier om hur gudar kom och åt på deras fester. Att de beskrivs som ädla och gudfruktiga. Deras land beskrivs som en utopi.⁹⁷ Jag håller med om att Herodotos hade en odelat positiv bild av etiopierna han talar om dem som ”de långlivade etiopierna”(Herodotos påstår att

90 Herodotos 2000, s. 220-221

91 Herodotos 2000, s. 101

92 Herodotos 2000, s. 305

93 Herodotos 2000, s. 318

94 Xenofon 1972, s. 42

95 Xenofon 1972, s. 69

96 Xenofon 1972, s. 156

97 Gruen 2011, s. 198-199

etiopierna ofta blev över 120 år gamla)⁹⁸ och han skriver att de är ”större, skönare och mer långlivade än andra”.⁹⁹ Beskrivningen av etiopierna låter som ett sagofolk vilket gör dem till ett dåligt exempel för vad grekerna tyckte om andra folk. Detta är främst därför att han är så positiv där han oftast är mycket mer saklig i sin framställning. De flesta folk som de inte vet så mycket om där har de bara korta avsnitt för att beskriva dem men om Etiopien är det ett långt stycke även om de inte visste något om dem.

Att Herodotos baserar sin beskrivning av länderna bortom Medelhavet på lösa rykten och egna påhitt märks tydligast på hans beskrivningar av djurlivet. Där han beskriver flygande ormar i Arabien, myror stora som hundar i Indien och att kameler tydligen skulle ha haft fyra låar.¹⁰⁰ Att folk längre bort från Grekland får mer djuriska drag märks tydligare när man förflyttar sig ännu längre från Medelhavet. Där berättar han bland annat om folk med getfötter¹⁰¹ och om Europa berättar han följande ”Norra Europa har uppenbarligen det allra mesta guld. Hur man får det, kan jag inte säkert uppge, men det påstås att de enögda arimasperna rövar det från griparna.”¹⁰² Men Herodotos tillägger också att han själv inte tror på det han skriver men att han inte har några bättre källor. Vid andra tillfällen lägger han till en kommentar till vad han tror att de som han talat med egentligen menar som när han fått höra att länderna norr om Skytien skulle vara fulla med fjädrar och han tolkar detta som att personen som sa det egentligen beskrev snö.¹⁰³

Efter dessa underliga folk och varelser finns det tydligen inget mer då Herodotos skriver att där bara finns öknar ”men det är tydligt, att landet på andra sidan istros (Donau) utgöres av en oändlig öken”.¹⁰⁴ Eller att länderna var obebodda ”om vi först tänker på östern, så ligger Indien här ytterst av alla bebodda länder [...] om vi vänder oss mot söder, ligger Arabien sydligast av alla länder i världen”¹⁰⁵ Xenofon är av samma uppfattning att det inte finns något utanför Greklands närmsta omgivning då han skriver att länderna söder och norr om Persien var obeboeliga på grund

98 Herodotos 2000, s. 188

99 Herodotos 2000, s. 225

100 Herodotos 2000, s. 221-223

101 Herodotos 2000, s. 254

102 Norra Europa tror jag i det här fallet betyder allt norr om alperna.

103 Herodotos 2000, s. 225

104 Herodotos 2000, s. 316

105 Herodotos 2000, s. 222-223

av hettan och kylan.¹⁰⁶ Däremot intresserar han sig knappt alls för kulturen hos andra folkslag, men detta är därför att de inte möter så många andra folkslag än perserna och skyterna och vissa som levde inom det persiska riket han har därför inga beskrivningar av mytologiska varelser. Xenofon tar dessutom till skillnad från Herodotos bara upp sådant som han själv bevittnat och då endast om det direkt berör armen och deras väg genom Persien. Detta kan jämföras med Herodotos som hela tiden gör långa utvecklingar om olika ämnen de flesta av dem helt irrelevanta för perserkrigets utgång. Det märks att det är just kulturen hos främmande folkslag som Herodotos intresserar sig för.

Det finns i beskrivningarna inslag som kan tolkas med att de anser andra som underlägsna men det tror jag bygger på bristande information om länderna och folken i fråga. Det är därför de generaliseras och beskrivningarna blir likartade. Jag skrev ovan att det bara var Persien och Egypten, möjligen skyterna som passar in i Saids mall över politiska och kulturella intressen. Anledningen till detta tror jag är att Grekland inte hade ett politiskt intresse av de flesta folk runt Medelhavet och Svarta havet. De levde helt enkelt för långt bort och de hade ingenting grekerna var intresserade av att handla med. För Xenofon finns det visst intresse då de handlar mat av dem eller plundrar dem eller som i de fallen där de blir anfallna av dem. Men det är tydligt att det finns ett kulturellt intresse för det främmande.

Krigspropaganda

I *Historia* innehåller den vanligaste propagandan för att gå i krig slavar som en hotbild. Detta är dels en rädsla för att man själv eller ens familj ska bli förslavad eller en mer abstrakt ide att landet och folket skulle bli förslavat i betydelsen att landet styrs av någon annan och staten förlorar sin självständighet. Samma retorik återfinns om vid tyrannvälde. Där finns också dialoger där perser och greker talar om de erövrade folken i Asien som sina slavar.¹⁰⁷ När Sparta ska övertalas till att hjälpa jonernas uppror mot perserna sker detta genom att beskriva jonerna som slavar” att jonernas söner ej är fria utan slavar, det är en skam och en plåga mest för oss själva, men även bland annat för er, då ni står i spetsen för Hellas.¹⁰⁸ Herodotos beskriver också att perserna och deras undersåtar bara går i krig utav rädsla för storkonungen.¹⁰⁹

Cartledge tar upp detta som att det skulle tyda på att Herodotos här propagerar för demokrati i Grekland. Men också att grekerna ansåg att barbarerna var naturligt skapade för att passa som

106 Xenofon 1972, s. 46

107 Herodotos 2000, s. 20

108 Herodotos 2000, s. 330

109 Herodotos 2000, s. 445

slavar.¹¹⁰ Jag har inte läst något som tyder på detta, däremot finns en ide att barn till slavar skulle vara mer benägna till slaveri.¹¹¹ Men inte barbarer i allmänhet. Jag tror inte heller att detta representerar ett motstånd mot slaveri eller ett sätt att tala illa om slavar. Slaveri var en naturlig del av Grekland och ifrågasätts aldrig. Jag tror att detta är en rädsla för att grekerna själva eller deras familjer ska bli förslavad eller att deras stat ska förlora sitt självbestämmande.

Denna retorik för krig med hot om att greker annars ska bli förslavade finns bara i Herodotos. Hos Xenofon finns det egentligen ingen propaganda för att kriga, vilket jag ser som att det inte behövs eftersom de redan är i krig då de är en arme legosoldater. Detta gör att deras alternativ i frågan blir om de ska slåss och kanske överleva eller stanna och definitivt bli dödad, i *Historia* har de däremot alternativet att alliera sig med perserna och få del av rikedomar och land då de plundrar resten av Grekland, vilket vissa stadsstater också valde att göra. Det enda propaganda som finns i *Anabasis* är i början då Kyros lockar dem med pengar och ära¹¹² och skyternas kungen gör det samma.¹¹³ Men detta är för att övertala dem att följa dem, inte för att de övertalas att ska slåss. Denna skillnaden är därför att de är legosoldater medan i *Historia* måste de övertalas till att börja kriget eller gå med på grekernas sida när det verkade mer troligt att perserna skulle vinna. Xenofon argumenterar därför mest att de måste slåss för att överleva och komma hem till Grekland.¹¹⁴ Ett annat sätt att propagera för att gå i krig som båda använder bygger på ära och att de som inte slåss är fega. Att det är bättre att slåss och dö med ära än att ge upp och bli tillfångatagen av fienden.¹¹⁵ De blir också kallade kvinnor och omanliga¹¹⁶ vilket i sammanhanget är samma sak som att de är fega.

Jag kan inte säga om denna skillnaden mellan Herodotos och Xenofon beror på en förändring av grekisk politik mot Persien, men jag skulle snarare påstå att skillnaden kommer från de enskilda författarna och deras mål med böckerna. Däremot finns det en förändring i synen på Sparta. Båda beskriver Sparta som den starkaste staten men där i *Historia* de ser upp till Sparta som folket som ska leda Grekland till seger över perserna så finns det i *Anabasis* en rädsla för att Sparta

110 Cartlidge 2002, s55-56

111 Herodotos 2000, s. 246-247

112 Xenofon 1972, s. 46

113 Xenofon 1972, s. 213

114 Xenofon 1972, s. 70

115 Xenofon 1972, s. 185

116 Herodotos 2000, s. 550

kommer att erövra hela Grekland.¹¹⁷ Detta visar tydligt på att även om Sparta är en grekisk stat är de annorlunda från Aten där Herodotos och Xenofon verkade. Dessutom tyder det på att hellenerna inte är så enade om de ibland vill verkar.

Den grekiska särarten

I Anabasis märker man att även om Xenofon aldrig talar illa om Persien, bortsett från vissa personer, så är det alltid bättre i Grekland. De nämner ofta sina familjer hemma i Grekland och jämfört med deras eländiga situation i Persien på flykt omgiven av fiender. Det finns också en sammanhållning mellan de grekiska staterna trots att den är skriven under det Peleponnesiska kriget men då legosoldaterna kommer fram till den första grekiska staden vid sydöstra svartahavskusten är de visserligen långt från deras hemstäder men de förväntar sig ändå att de ska få hjälp att komma resten av vägen hem. I dessa städer vilar de sig i en månad, genomför ett festspel och får hjälp med att köpa livsmedel och djur till offer¹¹⁸. De får skepp för att hjälpa dem hem och förbättrade vägar.¹¹⁹ Det intressanta med dessa avsnitt är inte att de får detta av grekerna utan att de när de kommer dit förväntar sig att de ska få hjälp och att ingen ska lura den som perserna gjort tidigare. Detta är en markant skillnad till tidigare i boken då var dag är en kamp för överlevnad.

När de kommer fram till de grekiska städerna ändras deras prioritet från att fokusera på direkt överlevnad i ett hotfullt område till att börja tänka på att plundra så de har något att visa upp när de kommer hem.¹²⁰ Tidigare hade det inte ens varit säkert att de skulle komma hem. De hade visserligen plundrat tidigare i det persiska området men då var det främst för att få livsmedel och i vissa fall för djur att offra. Just offren spelar en central roll då de använder detta för att fråga gudar hur de ska fortskrida. Xenofon håller även ett långt tal om hur det vore fel av dem att plundra en hellensk stad när det finns barbar städer närheten. Hur de om de gör det skulle få hela Grekland emot sig.¹²¹ Väl bland andra greker lugnar de ner sig och vissa pratar till och med om möjligheten att stanna där och anlägga en egen stad.¹²² Detta visar främst på att greker inte var geografiskt bundet och att greker var sammanhållna emot andra. Även om detta inte egentligen stämde var så

117 Xenofon 1972, s. 179

118 Xenofon 1972, s. 141

119 Xenofon 1972, s. 145

120 Xenofon 1972, s. 144, 177, 203

121 Xenofon 1972, s. 206

122 Xenofon 1972, s. 162

enkelt då flera grekiska stadsstater hade valt att stå på persernas sida under perserkriget. Hos Herodotos är denna sammanhållning emot andra inte lika tydlig. Den visas främst denna sammanhållning av att Sparta och Aten frågar Syrakusa om hjälp i kriget mot Persien.¹²³ Trots att Syrakusa ligger på Sicilien och inte hotas av Persien alls. Grekernas sammanhållning används också som argument när Sparta ska övertalas att hjälpa de joniska städernas uppror mot Persien.¹²⁴ Något de sen vägrade göra.

En annan tendens som kommer fram när de i *Anabasis* når andra greker är inre splittring. Tidigare när de var jagade av perser så var armen enad under en strateg men när de når de grekiska kolonierna splittras den enigheten och de delas upp efter vilken stadsstat de kom från. Några känner att de på grund av att de tillhör en viss stad blir diskriminerade och fått göra alla de tyngsta sysslorna men inte fått någon belöning.¹²⁵ Detta visar på att den enighet som fanns mellan de grekiska staterna bara fanns i jämförelse med någonting främmande och så snart den fienden försvann blev de inre splittringen så mycket tydligare.

Gruen påstår att greker ansåg att andra folk var lika mycket värda och att det inte var bara såg det som svart och vitt utan att de ser bra aspekter hos perserna och ser dåliga sidor hos greker. Han visar hur Herodotos använder de andra för att jämföra med grekerna men utan att påstå att det ena är bättre än den andra.¹²⁶ Men jag anser att både Herodotos och Xenofon antyder att Grekland är speciellt. Herodotos gör det bara inte särskilt tydligt så det kan lätt tolkas som vad man vill.

Det är uppenbart att Xenofon anser grekerna bättre och att greker bör hålla ihop emot barbarer men det är svårare att upptäcka samma tendenser hos Herodotos även om de finns där. De är bara inte lika uppenbara på grund av Herodotos entusiasm och nyfikenhet för det främmande. Bland annat påstår Xenofon att hellener borde ge bra råd till andra hellener oavsett om de är fiender. En hellen frågar sin fiendes budbärare om råd och förväntar sig att han ska få det och att han inte kommer att ljuga eftersom de båda är hellener. ”för du är en hellen som alla vi andra som du ser här. Ge du oss som landsman ett gott råd i den situation vi befinner oss, och säg oss vad du själv tycker vi bör göra”.¹²⁷ Han skriver också att det är viktigare för en grek att vara vän med andra greker än att bli vän med barbarer¹²⁸ och flera andra tal om att greker bör stå enade emot barbarer. Greker

123 Herodotos 2000, s. 464

124 Herodotos 2000, s. 330

125 Xenofon 1972, s. 181-183

126 Gruen 2011, s. 39

127 Xenofon 1972, s. 63

128 Xenofon 1972, s. 33

beskrivs dessutom alltid som de bästa krigarna. Det finns visserligen vissa perser som beskrivs som bra krigare men som grupp beskrivs greker alltid som bättre. Även när Herodotos ska skriva att greker inte är bättre lägger han till att de hade den bästa utrustningen. De får dessutom en delad komplimang där Herodotos skriver att ”I mod och styrka var perserna inte underlägsna” men fortsätter Herodotos med att skriva ”men de var lättbeväpnade och dessutom oerfarna och inte sina motståndare vuxna i skicklighet.”¹²⁹ Vilket är ett sätt att säga att de var underlägsna utan att få det att verka lika dåligt.

Xenofon håller med men är inte lika finkänslig då han påpekar att ”för resten har vi också fysiska fördelar. Vi är starkare och bättre tränade och mer vana vid köld och svett och mödor. Och inte minst är vårt mod gudi lovat större än deras!”¹³⁰ Att alltid benämna greker som bättre krigare kan vara ett sätt att kompensera för att Grekland politiskt och resursmässigt var svagare än Persien. De grekiska stadsstaterna kunde omöjligen skaffa soldater ens i närheten av så många som Persien kunde, vilket gjorde dem numerärt underlägsna. I *Anabasis* är de mycket medvetna om detta då Kyros i början måste ljuga för dem för att få dem att gå mot Babylon.¹³¹ Detta därför att grekerna vet att de inte kan vinna mot storkungen.

Ett annat område bortsett från krig som grekerna ansåg sig överlägsna andra var deras intelligens. Herodotos skriver bland annat att ”Sedan gammalt har ju annars hellenernas folk utmärkt sig framför barbarerna genom att vara mer insiktsfullt och mindre enfaldigt, och bland hellenerna nämndes atenarna som de yppersta i riket”.¹³² Så även om grekerna ansåg att andras seder eller personligheter var beundransvärda så ansåg de att de själva var bättre i alla fall inom vissa ämnen. Främst då krigföring och intelligens och även om de ansåg att vissa perser kunde vara bättre än vissa greker så var ändå greker som grupp bättre än andra. Även alla de grekiska rådgivare som hjälpte persiska kungar som jag tagit upp tidigare ser jag som ett exempel på detta. Att perser inte klarar sig lika bra utan hjälp av greker.

Det är allmänt accepterat i *Historia* och *Anabasis* att spartanerna är de bästa krigarna i hela världen. De får därför ibland representera alla de grekiska folken, som när Xerxes frågar sin spartanske rådgivare hur bra krigare greker är och vilket motstånd han kan vänta sig när han invaderar och rådgivaren svarar att spartanerna aldrig ger upp. Xerxes tror inte på honom då spartanerna inte har en envåldshärskare som tvingar dem men spartanen påstår att deras lagar

129 Herodotos 2000, s. 567

130 Xenofon 1972, s. 89

131 Xenofon 1972, s. 33

132 Herodotos 2000, s. 40

tvingar dem att strida.¹³³ Cartledge tolkar denna dialog som en beskrivning av att demokrati är bättre än envælde.¹³⁴ Jag tvivlar på att det skulle vara så då Sparta styrdes av två kungar och därför inte är ett exempel på ett demokratisk styre. Däremot håller jag med honom i att Sparta i dialogen får representera hela Grekland. Men jag anser att det är ett sätt för hela Grekland att ta del av Spartas överlägsenhet i krig och på det sättet få det att verka som om alla greker är lika bra krigar som spartanerna. Där finns också toner av att även om slaveri i sig inte är dåligt så är det inte något för greker och att de kommer att slåss till sista man för att behålla sin självständighet. Även om detta självstyre i flera grekiska stadsstater betydde enväldshärskare.

Gruen däremot anser att dialogen varken talar för demokrati eller att Sparta här skulle vara en representant för alla greker utan att de bara talar för Sparta och att det bara framgår en vilja till att grekerna ska fortsätta vara självständiga som de alltid har varit.¹³⁵ Denna hypotesen betyder att dialogen inte skulle betyda mer än det som faktiskt står där. Men det är en relativt lång dialog precis innan perserna gör sitt intåg i Grekland där medlemmar från båda sidorna tas upp och jag ser det som att det skulle vara märkligt om dialogen inte skulle betyda mer. Det är dessutom en sorts upprepning av när Kyros II frågar om grekerna och i båda fallen underskattar de sin fiende.¹³⁶

I *Anabasis* ses Spartas överlägsenhet inte lika odelat positivt som det framstår i Herodotos, där anser de att Sparta har tagit mer än de borde och att de har så gott som erövat hela Grekland. Detta har att göra med det ändrade politiska läget i Grekland. I Herodotos hade Sparta och Aten nyligen stått sida vid sida och räddat Grekland från perserna och även om det Peleponnesiska kriget hade startat när Herodotos skrev historia så var det relativt jämnt mellan Sparta och Aten. När *Anabasis* utspelar sig har Sparta nyligen erövat Aten och där finns en klar rädsla för att de ska erövra mer. Vissa talar om att de inte bara ska ge upp och ge spartanerna alla de höga posterna inom armen bara för att de är de bästa krigarna och vunnit Peleponnesiska kriget.¹³⁷ Xenofon poängterar också tydligare skillnaderna mellan de olika stadsstaterna.

133 Herodotos 2000, s. 444-446

134 Cartledge 2002, s. 76-77

135 Gruen 2011, s. 22-23

136 Herodotos 2000, s. 82

137 Xenofon 1972, s. 179

Kapitelsammanfattning

Cartledge argumenterar i sin bok för att hellenerna ansåg sig överlägsna vilket jag håller med om att de gör. men samtidigt anser jag att deras bild av andra var mer nyanserad än den framstår hos Cartledge, där barbarer ses som kategoriskt underlägsna.¹³⁸ Men han tar aldrig upp vad som gjorde hellenerna överlägsna trots att det i både *Anabasis* och *historia* finns flera exempel på detta. Jag skulle säga att grekerna inte ansåg andra underlägsna så mycket som de ansåg sig själva överlägsna i alla fall i krig och intelligens. En stark tendens i *Anabasis* är att mer än att greker är bättre än andra så borde de hålla ihop och inte låta barbarer komma emellan dem.

I deras beskrivningar av folk som bor långt borta finns det en tendens till att folken får mer djuriska drag när man avlägsnar sig från Grekland. Men jag tror detta är mer ett tecken på att grekerna inte visste vad som fanns längre bort än ett försök att få barbarer att verka underlägsna då det inte åtföljs av några negativa kommentarer. Om något gjorde de otroliga beskrivningarna dem bara mer exotiska. Den mesta propagandan i *Anabasis* och *Historia* är centrerad kring slavar som hotbild. Detta går emot ett ideal av greker och grekiska stater som självbestämmande. All annan propaganda för att gå i krig bygger antingen på att det ger en chans för dem att plundra eller på att de borde fullfölja sina manliga ideal och inte vara fega.

138 Cartledge 2002, s. 64

Sammanfattning och avslutande diskussion

I början av denna uppsats ställde jag frågorna:

- Vilken roll spelade deras relation till det beskrivna folket?
- Är någon skillnad när de beskriver en individ eller en hel grupp?
- Vilken syn framstår i talen om krigen?

När det gäller den övergripande beskrivningen av ett folks traditioner och seder är det ingen skillnad i beskrivningarna av de folk som var vänner och de folk som var fiender till grekerna. Jag har inte kunnat hitta några tendenser som skulle tyda på att Herodotos försöker få grekernas allierade att framstå som bättre. Xenofon är inte lika opartisk som Herodotos i sina beskrivningar och använder flera sidor för att hylla Kyros och vanära Artaxerxes, men han verkar inte ha något problem med Persien i allmänhet utan hans negativa omdömen gäller bara Artaxerxes och hans soldater. Men detta berodde nog mer på Xenofons vänskap till Kyros än på om Artaxerxes ansågs vara en bra eller dålig ledare. Alla andra folk beskriver de mera sakligt oavsett om de angriper grekerna eller bedriver handel med dem.

I *Historia* är de flesta av de skildrade folken varken vänner eller fiender då de bodde för långt bort för att vara politiskt intressanta. De finns med mer som kuriosa och inte för att de hade någon egentlig relation till Grekland. Däremot är den fysiska närheten till folket som beskrivs mycket viktigt. De närmsta grannarna beskrivs mer sakligt med större fokus på individuella gärningar medan skildringen blir mer fantasifull när folks seder ses som mindre trovärdiga för att sedan ersättas av monster och mytiska varelser ju längre bort man kommer från det grekiska fastlandet. Detta använder Cartledge som bevis för att greker ansåg att barbarer var underlägsna. Linnér däremot ser detta som ett tecken på intresset för främmande folk.¹³⁹ Jag tror att de negativa ordvalet och beskrivningarna inte är ett försök att tala illa om dem utan att det helt enkelt rör sig om okunskap från grekernas sida om vad som egentligen finns utanför de direkta grannländerna. Detta blir tydligt när man ser hur de båda författarna beskriver länder längre som bestående endast av öknar eller snövidder. Om man vill se belägg för att grekerna ansåg barbarerna underlägsna bör man fokusera på de ställen i de båda böckerna där grekerna beskriver sig själva som överlägsna, vilket det finns otaliga direkta och indirekta exempel på.

139 Cartledge 2002, s. 93; Linnér 2008, s. 33

Gruer och Linner påstår att Herodotos och andra grekiska skriftställare försökte vara opartiska i sin skildring av andra folk och att de lyfte fram likheterna mellan greker och barbarer. Cartledge däremot är av den motsatta åsikten och menar att grekerna ansåg att alla andra folk var underlägsna.¹⁴⁰ Jag ser poänger i båda tolkningarna. Min analys visar att grekerna enligt Herodotos och Xenofon visserligen ansåg sig själva allmänt bättre än andra men att de också visade förståelse för andra folks seder och bruk; grekerna ansågs vara överlägsna på vissa områden medan att andra var bättre på annat. Dessutom fanns denna tendensen bara på en övergripande nivå och gäller inte de enskilda individerna. Alla individer beskrivs som om de vore greker och efter grekiska ideal. Deras sätt att tala och argumentera är omöjliga att skilja från grekernas. Detta tror jag dock mer beror på grekisk retorik och normer för hur historiska händelser ska beskrivas än på hur de egentligen uppträdde och förhöll sig. Folkslag beskrivs efter vissa fasta mallar som fokuserar på mat och kläder, giftermål och begravningsskick. Min tolkning är att även om en perser eller egyptier ibland kunde beskrivas som bättre än en grek så framställs den grekiska kulturen på det stora hela som överlägsen. Så även om perser hade vissa seder som förtjänade beröm kontrasterades detta alltid mot någonting de gjorde på ett underligt sätt eller något som grekerna gjorde bättre. Detta framträder särskilt tydligt i beskrivningen av sådant som var viktigt för grekerna som exempelvis krigföring och intelligens; här framställs grekerna alltid som mer framstående än andra folk.

Skildringen av krigen och den politiska argumenteringen kring detta är det område där Herodotos och Xenofon skiljer sig mest åt. Xenofon poängterar ständigt vikten av att överleva och få återvända hem till Grekland men också fördelen med att plundra. Han berättar om de skatter grekerna ska ta med sig hem i form av betalning för deras insatser men också från sina plundringståg. Herodotos däremot lyfter fram många fler propagandatal för krig och betonar ärans betydelse men också vikten av att försvara friheten och förhindra att grekerna blir förslavade. Också han ser plundring som ett legitimt mål i samband med krig.

Både Cartledge och Gruer intresserar sig för Herodotos politiska sympatier och om hans historieskrivning innehåller ett ställningstagande för demokratin. Jag måste säga att jag inte blir överbevisad av Cartledges resonemang om att Herodotos skulle propagera för demokrati.¹⁴¹ Gruen försöker motbevisa detta med att det inte betydde något alls och att andra läser in för mycket i texten.¹⁴² Jag skulle istället säga att det handlar om antikrigspropaganda. *Historia* beskriver nämligen perserkriget ur Persiens synvinkel, vilket får Grekland att framstå som mer enat än de egentligen var. Under en tid då peleonnesiska kriget pågick i Grekland kunde boken påminna om

140 Gruen 2011, s. 204; Linnér 2008, s. 35; Cartledge 2002, s. 64

141 Cartledge 2002, s. 76

142 Gruen 2011, s. 22-23

en tid då grekerna stod enade: ”om hellenerna är eniga – och det har de förut varit – är det svårt, om så hela världen slår sig ihop, att få bukt med dem.”¹⁴³ Dessutom beskrivs krigen som grekiska försvarskrig; de flesta talen om krigen som återges i boken tar sikte på just detta: ”Ty ingen är så dåraktig, att han väljer krig framför fred, ty under freden begraver sönerna sina fäder, men under krig fäderna sina söner.”¹⁴⁴ I Xenofons bok kan jag inte se några politiska sympatier alls; hans framställning är mer pragmatisk.

Herodotos verk passar in på Saids hypotes om kopplingen mellan politik och kultur. Boken är skriven som en undersökning i persisk historia och utreder bakgrunden till perserkriget men den lyfter även fram persernas och de andra främmande folkens kultur, och det märks tydligt att det är just detta som han egentligen intresserar sig för och som därför ges mest utrymme i boken. Xenofons verk däremot är svårare att bedöma från denna utgångspunkt, eftersom hans intresse inte är lika uppenbart som hos Herodotos. När han beskriver matvanorna hos vissa folk och geografiska förhållanden så är det alltid i relation till ett händelseförlopp. Det är alltså inte kulturen i sig som står i fokus. Däremot är skillnaden mellan greker och perser mer märkbar i hans arbete, och med undantag för Kyros beskrivs perserna alltid som fienden. *Anabasis* är skriven som en memoar och verkar mest ha till syfte att framhäva Xenofons och Kyros positiva egenskaper som ledare. Han framställer det dock inte så att det skulle ligga i Greklands politiska intresse att erövra Persien, eftersom kriget i Persien beskrivs som ett resultat av ett persiskt invasionsförsök. Saids hypotes utgår från att väst har en överlägsen position i förhållande till öst. Överförd på Grekland skulle detta innebära att grekerna beskrevs som överlägsna perserna, och detta finns det många belegg för i de analyserade böckerna. Men även om grekerna hos Herodotos och Xenofon beskrivs som överlägsna så var de ändå inte i stånd att erövra Persien så som Europa kunde lägga under sig länder i Orienten under imperialismens era.

Fortsatt forskning på området behövs. Det vore exempelvis spännande att följa den historiografiska utvecklingen. Som jag visat i min undersökning hade Cartledge i sin bok från 1993 en helt annan inställning än den som Gruen ger uttryck för i sitt verk från 2011. Det skulle därför vara intressant att veta hur perserkriget och Greklands grannländer beskrevs i äldre forskning och om och hur dessa beskrivningarna ändrats över tid. Jag skulle också gärna vilja undersöka hur grekerna såg på romarna. Detta tema finns inte med i de verk jag här analyserat; det närmaste man kommer är Herodotos skildring av Syrakusa på Sicilien. Också Athens syn på Sparta vore intressant att undersöka; greker och spartaner är lika men ändå så främmande. Cartledges undersökning tar fasta baseras på motsatser mellan Grekland och andra folk och utgår från att Grekland utgjorde ett

143 Herodotos 2000, s. 543

144 Herodotos 2000, s. 55

sammanhållet område, vilket jag inte kan se att det gjorde vid den här aktuella tiden. Hellener som folk existerar bara precis i mötet med ”de andra”, men så snart det yttre hotet försvann återgick de till att vara atenare, spartaner och andra grekiska folk. Det var ju ingalunda självklart att bara för att en stat var hellensk så skulle den vara redo att hjälpa andra hellenska samhällen. Så en slutsats utifrån min analys av grekernas omvärldsbild blir att det var just relationen till barbarerna som gjorde det möjligt för dem att se sig själva som hellener.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Herodotos, *Historia*. Svensk. Översättning Av Claes Lindskog, Stockholm 2000

Xenofon, *Kyrosexpeditionen Anabasis*. Svensk översättning av Ebbe Linde Uddevalla 1972

Litteratur

Cartledge, Paul, *The greeks, a portrait of self and other*, New York 2002

Gruen, Erich S, *Rethinking the other in antiquity*, Princeton 2011

Linnér, Sture, *Herodotos, Den förste globalisten*, Stockholm 2008

Morkot, Robert, *The penguin historical atlas of ancient greece*, London 1996

Neils, Jenifer, *The british museum concise introduction, ancient greece*, Ann Arbor 2008

Said, Edward W, *Orientalism*. London 2003

Sjöberg, Maria, ”Hade jorden ett kön? Något om genuskonstruktion i det tidigmoderna Sverige”:
Historisk tidskrift 1996

Wikander, Charlotte, *Antikens historia. Europa i vardande*, Stockholm 2003

Framsida

Citat från Herodotos 2000, s. 549